

LINGVOKULTUROLOGIYA

TILSHUNOSLIKDA GENDEROLINGVISTIKANING
SHAKLLANISH JARAYONINargiza Musulmanova¹Nasim Xo'jayev²**Abstrakt**

Ushbu maqolada insonning bilishga bo'lgan qiziqishlari asnosida tilshunoslikning ham alohida bir fan sifatida shakllanib, bosqichma-bosqich taraqqiy topib borishi hamda XX asrga kelib dunyo tilshunosligida yangi paradigma "gender" tushunchasining kirib kelishi, tilshunoslikda alohida genderolingvistika yo'nalishining tarkib topish omillari bo'yicha mushohada yuritiladi. Gendershunoslarning taraqqiy etishida feminizmning tutgan o'rni masalasini yoritib berishga harakat qilinadi. Maqolada genderolingvistikaning vujudga kelishidagi asosiy omillar, uning taraqqiy etishida feministik lingvistikaning o'rni kabi masalalar ham mukammal ochib berilgan. Shu bilan birgalikda, genderolingvistikaning Sharq va G'arbda o'rganilishi, ko'plab olimlarning unga nisbatan munosabatlari, uning zarurati kabi masalalar ham bir qadar bayon eilgan. Umuman, gender atamasining Stoller tomonidan fanga kiritilishi va bir qator ijtimoiy tilshunosik sohalaridagi o'rniga munosabat bidirilgan.

Kalit so'zlar: *lison, predikat (mahmul) tushunchasi, global jamiyat, bilishga intilish, gender, genderolingvistika, gender tenglik, feminizm, feministik tilshunoslik, feministik oqim.*

KIRISH

Inson yaralibdiki doim dunyo sir-sinoatlarini hilish, uni imkon darajasida mukammal anglash ishtiyoqi bilan yashab kelmoqda.

¹Musulmanova Nargiza Raxmatillayevna – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti, O'zga tilli guruhlarda o'zbek tili ta'limi kafedrasida dotsenti, f.f.n.

E-manzil: nargizamusulmanova@navoiy-uni.uz

ORCID: 0000-0002-0001-1725

²Xo'jayev Nasim Sadullayevich – Shahrisabz davlat pedagogika instituti, Ona tili va adabiyoti kafedrasida o'qituvchisi

E-manzil: nasimxojayev8@gmail.com

ORCID: 0009-0006-7675-3203

Iqtibos uchun: Musulmanova, N.R., Xo'jayev, N.S. 2023. "Tilshunoslikda genderolingvistikaning shakllanish jarayoni". O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari 1(5): 105-113.

Insoning bu taqlid bilishga bo'lgan qiziqishlari uning ko'plab kashfiyotlarni amalga oshirishiga turtki bo'ldi. Natijada inson tomonidan uzoq o'tmishdan bugungi kungacha misli ko'rilmagan kashfiyotlar amalga oshirildiki, natijada kishilik jamiyatining eng yuksak cho'qqisi bo'lgan bugungi global hayotga qadam qo'yildi. Ayniqsa, yozuvning shakllanishi, bilish darajasining bosqichma-bosqich, avloddan avlodga o'sib borishini ta'minladi, taraqqiyotning jadal rivojiga olib keldi. Ilm-fanning turli sohalarini vujudga keltirdi. Shular qatorida tilshunoslik sohasi ham fan sifatida namoyon bo'ldi. Insonning voqelikni bilishga ehtiyoji o'sib boradi. Lison ham voqelik, u voqelikdagi mavjud hodisadir [Safarov 2008, 3].

Lison va uning voqelanish jarayonini o'rganish ajdodlarimiz tomonidan bundan ming yillar oldin boshlashgan. Bu o'rinda X-XI asrlarda yashab ijod etgan Mahmud Qoshg'ariy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Abu Nasr Forobiy kabi ko'plab qomusiy olimlarning tilshunoslik sohasida ham samarali izlanishlar olib borganligini e'tirof etishimiz mumkin.

Xususan, Abu Nasr Forobiy hozirgi tilshunoslikning falsafiy masalalari ichida markaziy o'rinni egallagan bilishning ikki bosqichi (hissiy va idrokiy), umumiylik-xususiylik, mohiyat-hodisa dialektikasi haqida o'zining "Falsafatu Aristutalis" asarida qiziqarli ma'lumot beradi. Forobiyning fikricha, "Faqat insongina bilimga intiladi. Inson o'zini qurshab turgan olamni va o'zini o'zi bilish orqali eng yetuk mavjudotga aylanadi. Bilish insonning mohiyati. Bilishdan maqsad haqiqatga erishmoqlikdir", – deydi muallimus-soniy. Bu fikrlar V.Gumboldt fikrlariga qanchalar hamohang ekanligini, lekin V.Gumboltdan 900 yil oldin aytilganini payqash qiyin emas [Numonov 2002, 7-8].

ASOSIY QISM

Har qanday bilish, dastavval, o'zini qurshab turgan olamdagi narsa va hodisalarni kuzatishdan boshlanadi. Chunki tafakkur faoliyati bilan hosil qilingan mohiyat o'zining tabiiy asosidan oldin bo'lishi mumkin emas.

Mohiyat va uning bevosita kuzatishda gavdalanishi o'rtasidagi munosabatni ochish uchun Abu Nasr predikat (mahmul) tushunchasiga katta e'tibor beradi. Ongni konkret borliqning umumlashgan mohiyati sifatida baholaydi. Predikat mohiyatning ajralmas xossasi deb qaraydi. Forobiy mohiyat va uning yashashi o'rtasidagi munosabatni narsa va uning xossasi, substansiya va atribut munosabatiga tenglashtiradi [Nurmonov 2002, 8].

Ilmiy tafakkur taraqqiyoti har qanday fan sohasidagi nazariy qarashlar o'zgarishiga, tadqiqotlarning yangi metodlari yaratilishiga va ushbu metodlar tatbiqi davomida yangi nazariy g'oyalarga tayanish asosida tamoman o'zga amaliy natijalarga erishilishiga sabab bo'ldi. Ilmiy jarayondagi bunday o'zgarishlar bosqichli tahlil, nazariy xulosalarning uzluksiz tadqiqot jarayonida shakllanishi va tizimli joriy qilinishi natijasida yuzaga keldi. Xususan, jahon tilshunosligining uzoq takomili tilshunoslikda sotsiolingvistika, psixolingvistika, lingvokulturologiya, pragmalingvistika, sotsiopragmatika kabi yangi sohalarining shakllanishiga olib keldi.

Nutqning gender jihatlariga bo'lgan alohida qiziqish hamda ushbu muammoga bag'ishlangan asarlarning tez sur'atlarda o'sishi tilshunoslikda yana bir yangi tarmoq – lingvistik genderologiya yoki gender lingvistikasining paydo bo'lishiga imkon yaratdi. Ma'lumki, nutqning gender xoslanishi masalasi sotsiolingvistik tadqiqotlarning asosiy muammolaridan biridir. Sotsiolingvistik tadqiqotlar asosida ijtimoiy xususiyatlarning so'zlovchi nutqiga ta'sirini o'rganishda gender kabi muhim ijtimoiy-demografik parametrlarni hisobga olish zarurligi isbotlangan [Yuldosheva 2021, 97-102].

Til doimo inson hayoti, uning ijtimoiy faoliyati bilan bog'liqdir. Lisoniy belgining qanday ijtimoiy vazifa o'tashi, undan qay tarzda foydalanishni bilishi uchun insonning qanday ijtimoiy sharoitda yashashi ham muhim o'rin tutadi. Kishilik jamiyati ikki jins vakillarining o'zaro uyg'unligi mahsuli bo'lib, ularning o'zaro yoki jinslararo kommunikativ muloqoti ijtimoiy hayot davomiyligi va rivojining muhim omili sanaladi. Mana shu kommunikantlar muloqotini o'rganish jarayoni bugungi kun tilshunosligining yangi paradigmasi bo'lgan genderolingvistika yo'nalishini vujudga kelishiga sabab bo'ldi. "Gender" atamasi 1968-yilda amerikalik olim Stoller tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan. Ilmiy adabiyotlarda gender tushunchasining bir necha talqini mavjud. Gender – inglizcha "gender" – "zot" so'zidan olingan bo'lib, jins tushunchasini fiziologik voqelik ustqurmasi bo'lgan ijtimoiy qurilma sifatida belgilaydi. Shu bois erkaklar va ayollar o'rtasidagi biologik tabiiy farqlar bilan birgalikda ularning xatti-harakatini, nutqiy muloqot jarayonini, ijtimoiy va madaniy tavsiflarini aniqroq farqlash uchun tilshunoslikda gender atamasi kirib keldi, deyishimiz mumkin.

Inson jinsda nafaqat fiziologik jihatdan farqlanadi, balki uning atrofida bilan muomalasi, nutqi va, hatto, dunyoqarashida ham jinsdagi o'ziga xos, farqli yoki mushtarak jihatlarni namoyon etadi.

Hattoki, ijtimoiy-madaniy hayotimizdagi urf-odatlar ham genderologik xususiyatlarni o'zida aks ettiradi. Bu xususiyatlarni milliy liboslarimizda, kundalik hayotimizdagi turmush tarzimiz va ramzlarda ko'rishimiz mumkin. Gender aynan bir millatning ijtimoiy-madaniy mahsuli, xalq og'zaki ijodi, ertak, urf-odat hamda tilida o'z aksini topadi. O'sha millatgagina xos ayollardagi "nazokat" va erkaklarga xos "mardlik"ni ifodalaydi. Shuningdek, ijtimoiy guruhlar ongida u yoki bu jinsga xos bo'lgan sifatlarning genderologik tasavvurlarini vujudga keltiradi.

Gendershunoslik rivojlanishining dastlabki bosqichlarida olimlar XVII asrda kashf etilgan (qadim zamonlarda qo'llangan) ibtidoiy tillarga katta e'tibor qaratadilar. Shunisi e'tiborga loyiqki, bu tillarda nafaqat erkak va ayol uchun umumiy til, balki alohida erkak va ayol tillari ham mavjud edi. Qolaversa, erkak tili me'yor, ayol tili esa me'yordan og'ish deb hisoblangan. Shuni ta'kidlash kerakki, bular ko'proq tavsiflovchi va materialga biologik yondashuvga asoslangan kamdan-kam uchraydigan tadqiqotlar hisoblanadi. Olimlar erkaklar va ayollarning intellektual qobiliyatlari tabiiy farqlar bilan oldindan belgilab qo'yilgan degan farazga asoslanishgan. Ayni paytda yosh, ma'lumot, madaniyat kabi omillar umuman hisobga olinmagan. Tildagi jinsiy diformizm faqat uning tabiiy shartliligi nuqtayi nazari-dan o'rganilgan. Genderologik tadqiqotlarning keyingi bosqichlarida olimlar madaniy jihatdan qabul qilingan gender g'oyasi erkak va ayolni turli xil psixologik va xulq-atvor imtiyozlariga ega bo'lgan ma'lum bir toifalar sifatida ko'rib chiqa boshladi [Pavlova 2017, 16].

Tilshunoslikda genderolingvistikaning shakllanishi va jadal rivojlanishi XX asrning so'nggi o'n yilliklariga to'g'ri keladi. Ushbu jarayon postmodern falsafasi ta'siri ostida gumanitar fanlardagi ilmiy paradigmaning o'zgarishi bilan bog'liq degan qarashni yuzaga keltiradi. Yangi yondashuv, shuningdek, tadqiqotchilarning uslubiy ko'rsatmalariga ko'proq mos keladigan yangi terminologiyadan foydalanishni talab qildi, bu esa jinsning ijtimoiy jihatdan qurilgan tabiatini, uning an'anaviyligini ta'kidlash uchun mo'ljallangan ilmiy tavsifga gender atamasini kiritishga sabab bo'ldi. Bunday yondashuv tabiiy ravishda til va muloqotda gender namoyon bo'lishining lingvistik mexanizmlarini o'rganishni rag'batlantirdi. Olimlarni bir qator tadqiqotchilar postmodern falsafaning tarkibiy qismlaridan biri deb hisoblagan feministik til tanqidi ham xuddi shu yo'nalishga undadi [Smit 1997, 154-161].

METODLAR TAHLILI

XX asrning 60-yillari oxirida gender tadqiqotlariga yondashuvda tub burilish yuz berdi, bu G'arbda jadal rivojlana boshladi, bunga asosan quyidagi ikki omil yordam berdi:

1. Ijtimoiy-siyosiy munosabatlar o'zgarib, feministik harakat kuchaydi. 1960-yillardan boshlab ayollar erkaklar bilan de-fakto tenglik uchun kurashib kelishdi va ko'p sohalarda bunga erishdilar. Xotin-qizlarning ishlab chiqarish sohasi va jamoat hayotidagi faol ishtiroki, ularning «erkak» kasblari va erkak pozitsiyalarini o'zlashtirishi jamiyatda erkak va ayol rollarining an'anaviy taqsimlanishida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi;

2. Falsafa va bilish nazariyasidagi yangi yo'nalishlar – postmodernizm va dekonstruktivizm nazariyalarining rivojlanishi (M.Fuko, J.Derrida va boshqalar), an'anaviy g'oyalari va ilmiy tushunchalarning o'zgarishi va tushunchalarning "nisbiylashuvi" bilan bog'liq.

Ushbu yondashuv vakillari «jinslarning biologik jihatdan aniqlangan dualizmi» haqida emas, balki madaniy ramzlar va ijtimoiy me'yorlarda mustahkamlangan «diskursiv ravishda yaratilgan gender dixotomiyasi» haqida gapiradi. Derridaning so'zlariga ko'ra, butun qadriyatlar tizimi «Yevropa oq erkaklari» nuqtayi nazaridan qurilgan. Shunday qilib, «zamonaviy insonning butun ongi, jinsidan qat'i nazar, erkak mafkurasi g'oyalari va qadriyatlari bilan to'liq to'yinganligini, erkak nutqiy tamoyilining doim mantiqan ustivor bo'lib kelganligini ko'rish mumkin [Pavlova 2017, 18].

Derrida «Yevropa oq erkaklari» deb qadimdan Yevropada yashab kelgan oq tanli odamlarni nazarda tutgan. Derriraning fikri bir tomondan to'g'ri, ammo, nafaqat, Yevropada butun kishilik jamiyatida erkak nutqiy tamoyilining doim mantiqan ustivor bo'lib kelganligini ko'rish mumkin. Chunki bu holat erkak va ayollarning ijtimoiy hayotda egallab turgan mavqeyi bilan ko'proq bog'liq. Ya'ni, qadimdan asosan erkaklar qabilaning, davlatning asosiy boshqaruvchiligini, jangovorlik tizimini, moddiy ta'minotini o'z qo'llarida ushlab kelishgan. Ayollar esa asosan uy-ro'zg'or yumushlari, bola tarbiyasi bilan band bo'lishgan. Shuning uchun ham erkaklar nutqi ustivor bo'lib, ayollar esa ko'pincha ularning buyruqlariga itoat etadigan mute' shaxslar sifatida qaralgan. Jamiyatdagi bunday qarash oilalarda ham xuddi shu tarzda o'z aksini topgan. Mana shu zaylda huquqiy jihatdan ham gender tafovut yuzaga kelgan. Natijada, jinslararo namoyon bo'lgan ushbu tengsizlik XIII asrda klassik liberalizm to'lqinida shakllangan, 1960-yillarning oxirlariga kelib faollasha boshlagan

femistik oqimning vujudga kelishiga turtki bo'ldi.

XX asr 60-yillarning oxiri va 70-yillarning boshlarida ingliz tilida so'zlashuvchi mamlakatlarda tilshunoslikdagi «Yangi ayollar harakati» ta'sirida gender tilshunosligi bo'yicha tadqiqotlar hajmi keskin oshdi. Robin Lakoff o'zining gender tadqiqotlariga bag'ishlangan «Til va ayollarning maqomi» kitobida til fanida yangi yo'nalishni asoslab berdi.

Lakoff: 1) erkaklar va ayollar o'zaro farqlanadigan, ushbu jinslarning har biriga xos bo'lgan nutqqa ega; 2) erkaklar va ayollar nutqidagi tafovut erkaklarning jamiyatdagi hukmronligi natijasidir degan fikrni ilgari suradi. Vaqt o'tishi bilan bu ikki yondashuv mustaqil yo'nalish sifatida shakllanadi va «hukmronlik» hamda «differensiatsiya» (dominantlik) deb nomlangan ikkita nazariyaning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. «Dominant» yondashuv tarafdorlari bo'lgan olimlar, erkaklar va ayollar o'zaro munosabatlariga xos bo'lgan farqlarning tilga ta'siri tufayli turli xil nutqqa ega ekanligini ta'kidlaydilar [Chutpulatov 2023, 51-52].

Feminizm – ayollarga nisbatan kamsitishlarga barham berish va ularning huquqlarini erkaklar bilan tenglashtirish g'oyalarini ilgari suruvchi ayollar harakati sifatida maydonga keladi. Feminizm aslida lotincha so'zdan olingan bo'lib “femina” – “ayol” degan ma'noni anglatadi. Feminizm – ijtimoiy-siyosiy harakat. Uning maqsadi jinsi, irqi, yoshi, etnik kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeyi va boshqalarga ko'ra kamsitilgan barcha ayollarning ijtimoiy huquqlarini himoya qilishdan iborat. Mana shu ijtimoiy-siyosiy harakat tufayli tilshunoslikda ham yangi bir oqim *femistik tilshunoslik* vujudga keladi.

XULOSA

Femistik tilshunoslik tilni androtsentrikligi, ya'ni umumiy e'tiborni barcha jins vakllariga emas, balki bir yoqlamalik asosida ko'proq erkakka qaratilganligi uchun tanqid qilgan. Til jinslararo muloqotda ko'proq ayollarni gender kamsitish quroli, vositasiga aylanib qolganlik sifatida ayblanadi. Barcha tillarda erkaklarga xos begilarning ustunligi, ayollarga bo'lgan munosabatning ikkilamchi o'rinda ekanligi, ko'p tillarda «inson» va «erkak» tushunchalarining mos kelishi, ayollarni belgilashda salbiy baholarning ustunligi va h.k. Femistik oqim vakillari ham jinslararo kommunikativ aloqada tilning hal qiluvchi omil ekanligini ta'kidlaydilar. Ular femistik tilshunoslik o'zining siyosiy majburiyatini va tildagi patriarxat izlarini ochishga emas, balki tilni isloh qilish orqali ularni yengib o'tishga intilishini ochiq e'lon qilishadi. Sapir-Uorf lisoniy nisbiylik

gipotezasiga asoslanib fikrlash haqida shunday deydi: "Til fikrlashni tuzadi va boshqaradi, shuning uchun inson ongi, asosan, tilning xususiyatlari bilan belgilanadi". Xullas, feministik tilshunoslik til islohoti bo'yicha ko'plab tavsiyalar beradi [Krilina 2025,14].

Sapir-Uorfning fikriga unchalik qo'shib bo'lmaydi. Bizningcha, fikr birlamchi, til ikkilamchi. Chunki dastlab fikr ong ostida shakllanadi va keyin tilga ko'chadi. Umuman olganda, mukammal, jo'yali fikrning vujudga kelishida tilning o'rni beqiyos. Xullas, bu ikkala jarayon bir-biri bilan chambarchas uzviy bog'liq. Muomala almashinuvida doim biri ikkinchisini taqazo etib turadi. Kar-soqov kishilar ham fikrlay oladi va fikr almashib muloqot qiladi. Lekin ular ovoz chiqarib tildagi leksik birliklardan foydalanish imkoniyatiga ega emas. Shunday bo'lsa-da, ular muloqotning o'zgacha shakli noverbal ko'rinishi vositasida muloqot qiladilar.

Shunday qilib genderologiya yo'nalishining vujudga kelishida G'arbda XX asr boshlarida ayollar huquqini himoya qilish munosabati bilan maydonga kelgan feministik oqimning ham salmoqli ta'siri bo'lgan deb hisoblashimiz mumkin. Ular ayollar huquqini himoya qilish bilan birga har ikkala jins vakillari tengligini yoqlab chiqdilar. Bu oqim tomonidan ilgari surilgan g'oyalar, amalga oshirilgan ishlar gender tilshunosligining ham taraqqiy etib, rivojlanib borishida muhim rol o'ynadi.

Adabiyotlar

- Крилина, А., Томская, М. 2005. Лингвистические гендерные исследования. Отечественные записки. Журнал литературного-просветительский, политический, учёный. Архив 2001-2014. Выпуск журнала № 2 (23).
- Musulmanova, Nargiza. 2023. *Lingvopoetika – til va adabiyot mushtarakligi*. International Journal of Education, Social Science & Humanities. FARS Publishers Impact factor (SJIF) = 6.78. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7786551>
- Nurmonov, A. 2002. *O'zbek tilshunosligi tarixi*. Toshkent, "O'zbekiston". B. 232.
- Safarov, Sh. 2008. *Pragmalingvistika*. Monografiya. Toshkent. 3- het
- Xo'jayev, Nasim. 2022. *Abdulla Oripov she'riyatidagi personaj nutqining gender xususiyatlari*. O'zbek amaliy filologiyasi istiqbollari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. Toshkent, 281-bet.
- Yuldasheva, X.,K. 2021. *Badiiy matnda shaxs gender xususiyatlarining namoyon bo'lishi*// So'z san'ati xalqaro jurnali, 4-jild, 4-son. Toshkent. – B.97-102.
- Павлова, А.К. 2017. Особенности просодического оформления речи современных женщин с высоким профессиональным статусом//Дисс. Раб//Москва. С. 16.

Смит, С. 1997. Постмодернизм и социальная история на западе: проблемы и перспективы // Вопросы истории. № 8. С. 154–161

THE PROCESS OF FORMATION OF GENDEROLINGUISTICS IN LINGUISTICS

Nargiza Musulmanova¹
Nasim Khojyaev²

Abstract

This article will focus on the gradual progress of linguistics as a separate discipline, as well as the introduction of the concept of a new paradigm “gender” in World linguistics by the 20th century, the observation of the content-finding factors of a separate direction of genderolinguistics in linguistics. An attempt is made to shed light on the issue of the role of feminism in the progress of gender studies. The article also perfectly reveals such issues as the main factors in the emergence of genderolinguistics, the role of feminist linguistics in its progress. At the same time, issues such as the study of genderolinguistics in the East and West, the attitude of many scientists towards it, its need have also been described somewhat. In general, the inclusion of the term gender in science by Stoller and its place in a number of social linguistics fields is superstitious

Key words: *language, concept of predicate (product), global society, quest for knowledge, gender, gender linguistics, gender equality, feminism, feminist linguistics, feminist current.*

References

Krilina, A., Tomskaya, M. 2005. *Lingvisticheskie gendernye issledovaniya. Otechestvennie zapiski. Jurnal literaturnogo-prosvetitel'skiy, politicheskiy, uchyoniy. Arxiv 2001-2014. Vipusk jurnala № 2 (23)*

¹Musulmanova Nargiza Rakhmatilayevna – Doctor of filology, docent of the Department of Uzbek language education in foreign language groups, Tashkent State University of Uzbek language and Literature named after Alisher Navoi
E-mail: nargizamusulmanova@navoiy-uni.uz
ORCID: 0000-0002-0001-1725

²Khojyaev Nasim Sadullayevich – teacher of the Department of native language and literature, Shakhrisabz State Pedagogical Institute
E-mail: nasimkxujayev8@gmail.com
ORCID: 0009-0006-7675-3203

For referenses: Musulmanova, N.R., Khojyaev, N.S. 2023. “The process of formation of genderolinguistics in linguistics”. Uzbekistan: language and culture. Issues of Applied philology. 1(5): 105-113.

- Musulmanova, Nargiza. 2023. *Lingvopoetika – til va adabiyot mushtarakligi*. International Journal of Education, Social Science & Humanities. FARS Publishers Impact factor (SJIF) = 6.78. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7786551>
- Nurmonov, A. 2002. *O'zbek tilshunosligi tarixi*. Toshkent, "O'zbekiston". B. 232.
- Safarov, Sh. 2008. *Pragmalingvistika*. Monografiya. Toshkent. 3- bet
- Xo'jayev, Nasim. 2022. *Abdulla Oripov she'riyatidagi personaj nutqining gender xususiyatlari*. O'zbek amaliy filologiyasi istiqbollari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. Toshkent, 281-bet.
- Yuldasheva, X.,K. 2021. *Badiiy matnda shaxs gender xususiyatlarining namoyon bo'lishi*// So'z san'ati xalqaro jurnali, 4-jild, 4-son. Toshkent. – B.97-102.
- Pavlova, A.K. 2017. *Osobennosti prosodicheskogo oformleniya rechi sovremennix jenshin s visokim professionalnim statusom*//Diss. Rab//Moskva. S. 16.
- Smit, S. 1997. *Postmodernizm i sotsialnaya istoriya na zapade: problemi i perspektivi* // Voprosi istorii. № 8. S. 154–161